

N A D O P U N A

UJEDINJENJE NA PARTIJSKO SKOJEVSKI RAD U BANJA LUCI

1937 - 1941 g.

I ako su KPJ i SKOJ još od ranije obuhvatali i rad na srednjoškolskom omladinom, ipak se može reći da se je intenzivniji rad i djelovanje KPJ i SKOJ-a na srednjim školama u B. Luci osjetio nešto više od školske 1936/37 godine pa na dalje.

Ali, rad i djelovanje KPJ i SKOJ-a naročito je došlo do izražaja pred početak II svjetskog rata. Iako od školske 1938/39 pa do maja 1941 god. nije bilo ni jedne srednje škole u B. Luci a da nije nik imala aktiv SKOJ-a a negdje i članove KPJ.

Odmah treba istaći i to da je ovaj rad mladih komunista iz dana u dan bio organizovaniji, a što je Partija uskladjivala sa radom i djelovanjem mladih komunista iz redova radnika i drugih naprednih omlad. naca. van školskih klupa.

Izvršavajući mnoge /nekad vrlo teške/ zadatke-Partijski članovi SKOJ-a bili su na tom poslu avestrano angažovani. Iz tih, a i drugih razloga pokazala se potreba i sa formiranjem šolija KPJ na pojedinim srednjim školama u B. Luci a toku 1939-1941 g. d. radi čega se taj period rada na srednjim školama i smatra uspješnijim od ranijih, što je i prirodno ako se imaju u vidu ranije ispoljene slabosti i to ne samo u radu na srednjoškolskom već i sa ostalom napred. omladinom u gradu, jer se zna da je i u B. Luci bilo frakcionastva do 1937 godine.

Pored ostalih drugova radeći po zadatku Partije drug Mažar Ivica (priredao je grupi istaknutijih komunista) negdje početkom 1941 g. (dakle pre okupacije) iz aktive SKOJ-a STB u B. Luci (o čijem radu i djelovanju je već iznašeno) formirao je šoliju KPJ u koju su tada ušli: Odić Ivica "Iča", Selman Jusuf "Crni", Kukić Osman "Ma-s" kojim je sa zanatske škole priključen i Turbić Nika. Oni su pored direktnog rada u aktivu SKOJ-a na srednje-tehničkoj i zanatskoj školi imali zadatak da pri rade teren i za politički rad van školskih klupa tj. organizovanje i okupljanje omladinaca na mestu stambenja. Ove okupljanje omladine vršeno je na razne načine, a prije svega korištena je sklonost omladinaca, pa se je pored ostalog prišlo i tome da se formiraju fudbalski ili njima slični klubovi ili udruženja na stambenim četvrtima, te ovu formu okupljanja omladinaca koristili za politički rad. Ovaj način rada pokazao se naročito dobar kada je KPJ i SKOJ organizovala kakav masovni skup (demonstracije, izlet i sl.) koji u to vrijeme nisu bili rijetki.

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK 209-MG - 1/77

Inače za sastajanje i okupljanje iz članova KPJ i SKOJ-a korištena su okealna mjesta u gradu a najviše: Šehitluci, Sutarlija, Trapisti, Vrbanja, Berčeve igraliste i sl. U zimске dane i u slučaju nevremena koristili smo u prvo vreme kuću Džurković Sadika (ovo je bilo pogodno mjesto u odnosu na policiju jer je njegov otac bio predsjednik okružnog suda u B. Luci) a kasnije kuću Kararić Rifata "Lotara" gdje smo specijalno za tu svrhu tj. sastajanje i okupljanje omladinaca spremili jednu veću podrumsku sobu, gdje su na sastanke dolazili i naši stariji drugovi, među kojima najčešće bio drug Mažar Ivica.

Na tim sastancima šireg aktive najčešće su čitani letci, brošure i dr. polit. publikacije uz iznošenje političkih informacija u zemlji i eventualno. Međutim na sastancima užeg aktive (naročito sastanci ćelije ili t.zv. sastanak u petero) najviše se raspravljalo o tome, kako i koje primiti u aktiv SKOJ-a ili even ualno nekog isključiti, jer se ponekad i za tim pekačala potresa. Bila je praksa da jednog drugu zadužimo da ispita kandidatske kvalitete (premda to nije bilo kandidovanje kao za primanje u KPJ), posle čega je sledila diskusija sa ostalim aktivistima koji određeno lice poznaju. Posle ovestranih izvještavanja (a manje-više svaki aktivista imao je zadatak da nekoga uvede i predloži u aktiv) zajednički je davata saglasnost da se taj i taj omladinac primi u aktiv SKOJ-a, tako da se na sastanak pozove potpunopripremljen. Ovaj način rada ne samo što je stvarao sigurnost kod ostalih aktivista, već je bio privlačan mnogima koji su primljeni s i onima koji su primali određeno lice. Naime, oni koji su donosili odluku da se određeno lice primi primali su na sebe određenu odgovornost i obavezu prema organizaciji, dok su oni koji su primljeni bili zadovoljni sa everenju koje im se ukazuje ulaskom u organizaciju, videći u tome i svoju ličnu političku vrednost, jer su se primanja u SKOJ znatno razlikovala od primanja u drugu političku organizaciju (zbor, križare, Sekel, Skaut), koja su vlasti u svakom pogledu podržavale.

U vezi s tim karakterističan je slučaj primanja u SKOJ Radić Braca na ST. Naime, on je upisivan u ST (da tada bio politički neopredjeljen) došao u društvo ljetočevaca ili kako su se još zvali zborari. U ovu profašističku organizaciju uvukao se je Karategević Bekir, koji je u tom "zboru" zauzimao neku rukovodeću funkciju. Kako su oni (zborari) još prvih dana (školske 1939 godine) došli u sukob sa naprednom omladinom po mnogim pitanjima, pa prihvatili i na fizička obračunavanja (podržano od policije), te su prilikom jednog takvog obračuna kad su bili razbijeni pobjegli kud koji, sagnuća-tako reći ostavili na cedilu. Pošto je ostao samostalno tom prilikom nije bio niko od naprednih omladinaca naneo ostala iako su to mogli učiniti, jer je ostao usamljen a bio je

to i zaslužio, jer je bio saučesnik u ovoj njihovoj akciji. Posle tog slučaja, on je sa zboracima došao u sukob tako da je napustio njihovu organizaciju, iako su oni dalje nastojali da ga vrata u svoju sredinu. On je ostao doaledan i jedne vreme ostao "neutralan", a potom se počeo družiti u tražiti društvo naprednih omladinaca ili tačnije omladinici. Kada su ovi polazili na razne sastanke, a naročito izlete i priredbe, tražio je mogućnost da i on bude s njima, bez obzira gdje oni idu. Sva ova nastojanja i previranja koja su kod Brace došla posle njegovog sukoba sa zborcima, pratio je aktiv SKOJ-a, pa je zaista utvrdio da je on sa ljetičevcima raskinuo svaku vezu, te je doneta odluka da se treba prihvatiti i vezati za aktiv SKOJ-a na STŠ. Pored jedne drugarice koja se s njim družila, a bila u aktivu SKOJ-a, drug Vaskić Osman "Moga" dobio je zahtev da u nekoliko nevrsta obavli razgovor sa Bracom, što je ovaj i učinio, tako da je posle par meseci dat, a potom i usvojen predlog da se Radić Braco primi u SKOJ. Kada je sastanak održan i obavljeno prihvatanje Brace u aktiv, on ran je posle toga (isključujući zborace) ispričao sledeće: Da su njega po dolasku na STŠ na preveru zboraci uvukli u organizaciju, služeći se raznim podmlama i lažnim obećanjima. Dalje je izneo da oni ni približno ne rade kao SKOJ-evci, jer se kod njih pre svega ništa ne radi kolektivno (na primer odluka o primanju u organizaciju), već da se organizuju pojedinci koji su najčešće plaćeni ili imaju određenu korist. Da je primetio da se međusobno ne trpe, da nisu u svemu jedinstveni, da nemaju programa i da se najviše bore za rukovođa mesta, da su plašljivi (naveo je svoj slučaj) i da su u svemu saglasni sa vlastima i da čak imaju svoje ljude u policijskom aparatu i si.

Osim ovo slučaja sa Radić Bracom, bilo je i drugih sličnih slučajeva sa drugim omladinicima koji su bili zboraci ili frankovci, a koji su kasnijim prelsakom na stranu napredne omladine iznosili prednosti rada Kf i SKOJ-a na srednjim školama u predratnom periodu, u odnosu na rad ovih profašističkih organizacija.

Okupacijom naše zemlje aprila 1941 godine i dolaskom ustaša na vlast, aktiv SKOJ-a sa STŠ u Banjaluci, preorijentisao je svoj rad tako što je preorijentisao rad i delovanje u ovoj školi (nastava je završena aprila 1941 - dakle pre vremena) orijentišući svoje članove na rad po etnarnim četvrtima, jer je to i novo nastala situacija u zemlji zahtevala. Naime dolaskom ustaša u B. Luku u progone komuniste usledile su proturivanje Srba i Jevreja, pa je jedan veći deo djaka sa srednjih škola pa i sa tehničke bio hapšen ili na drugi način proganjan. U toku tih političkih previranja u gradu partijske i skojevske

organizacije brzo su se snažile, a naročito istaknutiji komunisti iz B. Luke, kao što su Hadžić Kasim, braća Mažar, braća Pavlić, Karabegović, Maglajlić i drugi, koji su rasulom bivše kraljevine Jugoslavije pojedinim članovima KP i SKOJ-a preneli uputstvo da se pristupi prikupljanju oružja i drugog materijala kojeg su bacili pripadnici bivše vojske. Ovom zadatku se pristupilo odmah, tako, da je već pod konac aprila 1941 godine bili skrivene na razne načine (ukopano u zemlju, prikrivene na stalsima, u rupane, na tavanima i sl.) različite količine različitog materijala što su sve obavili članovi KP i SKOJ-a na našoj i drugim stambenim četvrtima.

Kako se u to vreme (konac aprila i početak maja 1941 godine) jedan deo starijih drugova (komunista) nije nalazio u B. Luci, jer se nisu bili vratili kućama posle kapitulacije biv. jug. vojske, to se i desilo da je oko 1 maja 1941 godine jedna grupa skojevaca (Odić Ivica, Selman Jusuf, Albert Salomon i još jedan drug) pošli iz Banje Luke (bez dozvole sa nekim starijim komunistima) u prevcu SSSR-a, odnosno Beogradu koja je u to vreme bila priključena SSSR-u. Ova grupa je došla do Beograda (pretpostavljajući da će SSSR stupiti u rat sa Nemcima), ali u nemogućnosti da pređe pančevački most, grupa se u Beogradu zadržala dva dana, posle čega se ponovo vratila u B. Luke, osim drugu Selmana Alberta, koji se zadržao u Beogradu. Kako su dolaskom u B. Luku došli u vezu sa Mažar Ivicom i upozneli se o svom putu /odlasku, povratku i onom što su čuli i videli u putu), to ih je on orijentisao na koji način da organizuju svoj budući organizovani rad. Tada su u B. Luci bili zatvoreni mnogi drugovi (samo ih je par izbeglo hapšenja) tako da su ustaše imale u rukama skoro najistaknutije komuniste iz B. Luke. Negde koncem maja ili početkom juna 1941 godine, na intervenciju gradjana (što je organizovao rukovodilac ustana u B. Krajini drug Djuro Lucar "Stari") došlo je do puštanja iz zatvora jednog dela drugova KP i SKOJ-a koji su izlaskom iz zatvora uglavnom prešli u strogu ilegalnost bez obzira na tešenja obećanja ustaških vlasti.

Kada je 22 juna 1941 godine usledio napad Nemaca na SSSR, ponovno su nastala hapšenja komuniste u B. Luci, sa i nekih nepreciznih srednjoškolaaca, koje su detektažni križari (kada već ustaše u uniformi) poznavali kao komuniste, odnosno ljevičare.

I pored tih hapšenja i proгона došlo je do formiranja aktivna SKOJ-a u stambenoj četvrti preko France i to od članova koji su ranije pripadali aktivna SKOJ-a na STB. Tako je u prvo vreme na našoj stambenoj

Arhiv Bos. krajine B. Luka
ABK 209-MG-11/77

Četvrti formiran aktiv SKOJ-a u koji su ušli: Selman Jusuuf, Kerarić Rifat, Karabegović Muharem, Ivanović Vlado, Cijan Ankica, Osmančević Kasim, Malkić Osman. Kao osnovni i najvažniji zadatak postavilo se pitanje prikupljanja oružja i drugog materijala za prve partizenske grupice od izbeglih drugova iz B. Luke. Zato se odmah prišlo na otko-
vanje ranije skrivenog materijala, a naročito oružja i municije. Isto tako pristupilo se pronalasku skloništa i drugih pogodnih mesta za drugove koji su bili pred hapšenjem od strane ustaškog redarstva. Poš-
to su braća Mažar, braća Odić, Niko Jurinčić i drugi (sa neke strambene četvrti) jedni od prvih koji su pošli u okolne brda i šume (Konir, Starčevica) to su pojedini drugovi iz našeg aktiva od prvoga dana sa njima uspostavili i održavali vezu, donoseći raz im najpotrebnije stvari, a kasnije i obezbedili ih sa oružjem. Kako je iz dana u dan bilo sve više i više raznih zaduženja, jer se i broj drugova koje je polici-
ja tražila povećao, a još više se povećalo brojno stanje odbeglih dru-
gova u šumu, radi čega se ukazala potreba za proširenje našeg aktiva šumu se odmah pristupilo.

Te je organizovano na taj način što su pojedinci iz našeg aktiva dolazili u kontakt sa pojedinicima onledinčima koji su od ranije tretirani kao napredni ili se nalazili u sredini redmiše onledine u B. Luci. Tada su se neke strambene četvrti u aktiv SKOJ-a ušli: Milošević Marinko, Cerić Džulaga, Hercegovać Kasim, Bukić Meho i Asim, Rizvanović Adem i drugi. Iz mera predostrožnosti, a i niza drugih razloga podeljeni smo u manje grupe (pre svega radi lakšeg rada, sastajanja, konspiracije) a najviše radi lakšeg izvršavanja konkretnih zadataka i primljenih obaveza kao članovi KP i SKOJ-a.

početkom avgusta 1941 godine član mesnog komiteta KPJ i rukovodilac SKOJ-a u B. Luci drugarica Uničević Zaga, došla je u neposrednu vezu sa našim aktivom, te je na taj način nastavijen još organizovaniji ilegalni rad ovog aktive na našoj strambenoj četvrti.

Takođe u mesecu avgustu 1941 godine formiran je mesni komitet SKOJ-a u B. Luci, koji su sačinjavali: Uničević Zaga, Perović Brana, Selman Jusuuf, Kerda Zdravka i Karabegović Muharem.

Celokupan rad kako komiteta SKOJ-a tako i svih aktivista u B. Luci uglavnom se svodio oko raznih akcija koje je organizovala KPJ, a u vezi pružanja pomoći organizatorima oružanog ustanka koji su se nalazili u B. Luci.

Kako su progoni i hapšenja iz dana u dan bila sve češća to je dolazilo i do izvesnih organizacionih promena. Tako je Brana Perović morala napustiti B. Luku i peći na oslobodjenu teritoriju, dok su Kerda Zdravka,

Selman Jusuf i Karabegović Muharem uhapšeni od strane UNS-a. Elijedno od ovih uhapšenih lica nije ništa odšlo ustaškom redarstvu iako je Kor- da Zdravka toliko tužena da je umrla od batina dobijenih u zatvoru UNS -a, a Selman Jusuf i Karabegović Muharem su predati ustaškom prekom su- du, a zatim tako zv. velikom narodnom sudu u Zagrebu, koji su im sudili radi saradnje sa NDF-om.

Iz tih razloga drugarica Umičević Zora pronalazila je druge aktiviste (jre ona nije hapšena) iz B.-uka i popunjavala aktive, odnosno komitet SKOJ-a sa licima koje su bila nepogodnija odnosno koje su to zaslužila. Ovo je bilo nužno tim pre, što su ustaše iz dana u dan vršile sve veće represalije prema svakom onom za koga su doznale ili same sumnjale da ne bilo na koji način saradjuju sa NDF-om, pa je bilo slučajeva da su hap- sili lica koje stvarno nisu imale nikakve veze sa NDF-om, te su na taj način i ova lica prisiljena i nastavile saradnju sa NDF-om. I pored tog ustaškog nasilja, rad ovog aktiva nastavljen je iako znatno u smanjenom broju, jer su pored uhapšenih aktivista mnogi drugovi pošli na oslobo- djenu teritoriju u oružane formacije NOV, kao na primer: Hercegovac Ka- sim, Milojević Karinko, Ivanović Vlado, Bukić Meho i Asim, Garić Dju- laga, Pivranović Adem i drugi svi sa naše stambene četvrti. Ali i posle odlaska ovih drugova ilegalni rad u B.Luci i dalje je nastav- ljen, jer su pr ticale nove snage iz redova onladince, koji su bili manje kompromitovani ili uspete za njih ustaše nisu znale, pa su mogli skoro da završetka rata poverati NDF-, te su na taj način očuvali tra- dicionu ovog dela B.Luke kojeg su ustaše zvale "Male Moskve" i to sa raz- logom, jer su male koju noć prenešili sa svojim patrolama u to tzv. "Maloj Moskvi" smeštenu na desnoj obali Vrbasa.

Selman A. Jusuf od. JNA

Maja 1959 godine.

Miloša Pocerca broj 21.
Beograd

B. Luka, 12-5-1963.g.

Sarviti za original

1. Lukvi Dubar
2. Stamar Klara

Orjersava
Direktora
Yolij Usinrut

Arhiv Bos. krajine B. Luka
ABK 209-MG-5/77